

IJAN OLASOV

PITAJTE FILOZOFA

Odgovori na vaša najvažnija
i najneočekivanija pitanja

Prevela
Jelena Kosovac

■ Laguna ■

Naslov originala

ASK A PHILOSOPHER

Ian Olovson

Copyright © 2020 Ian Olovson

Translation copyright © 2021. za srpsko izdanje, LAGUNA

Za sve koji su pitali

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Sadržaj

<i>Predgovor</i>	11
DEO I: Kosmička pitanja	15
Šta je filozofija?	17
Zašto postoji nešto a ne ništa?	22
Postoji li Bog?	25
Šta je smisao života?	28
Imamo li slobodnu volju?	30
Kako išta znamo o svetu izvan svoje glave?	34
Ako nam pretilo potpuno globalno zagrevanje, da li je onda moralno ispravno imati decu?	38
Kako mozak uzrokuje svesno iskustvo?	41
Zašto bih mario za bilo šta?	44
Koji je najbolji oblik državnog uređenja?	46
Da li je boja nešto subjektivno?	53
Da li je putovanje kroz vreme moguće?	57
Da li su ljudi po prirodi dobri ili loši?	60
Šta je nastalo prvo, mišljenje ili jezik?	63
Koliko uopšte znamo šta je dobro za nas?	67
Postoji li život posle smrti?	70
Jesu li nauka i religija kompatibilne?	73
Postoji li objektivna istina?	77
Šta je sreća?	82
Postoji li nesvesno?	89
Kako možemo da prevaziđemo dualizam?	92
Da li su prostor i vreme objektivno stvarni?	97
Zašto?	101

DEO II: Lična pitanja	109
Šta je ljubav?	111
Kada ima smisla voleti nekog?	112
Da li se ljudi rađaju kao heteroseksualni ili kao homoseksualni?	114
Šta dečaka čini dečakom?	117
Ako mi neko plati piće u baru, da li mu nešto dugujem?	121
Šta imućnija srednja klasa može da preduzme da ne upropasti kraj u koji se doseljava?	123
Treba li da dajem novac beskućnicima?	126
Ima li smisla nervirati se zbog nečeg što ne možemo da promenimo?	129
Kako se izboriti sa smrtnošću sopstvenih roditelja? ...	132
Kako se može voditi život ispunjen smislom kad odete u penziju?	136
Na osnovu čega nekog smatramo mentalno bolesnim? ..	139
Kada kupujete nešto iz siromašne zemlje, da li eksploatišete radnike te zemlje?	143
Da li je prihvatljivo držati ribice kao kućne ljubimce? .	148
Kada bi trebalo da verujemo stručnjacima?	151
Kako vaspitavati decu da postanu dobri ljudi?	156
Šta neku reč čini seksističkom?	160
Šta da radim kada ništa što uradim nema nikakvog značaja?	163
Treba li da živimo u sadašnjosti?	168
DEO III: Pitanja za koja niste znali da vam treba odgovor	171
Da li je kečap smuti?	173
Ako ljudi nasele Mars, ko bi trebalo da poseduje zemlju na njemu?	175

Kako znate da je $1 + 1 = 2$?	179
Da li je piletina sa parmezanom autentično jelo?	182
Da li bi trebalo ubiti bebu Hitlera?	186
Mogu li biljke da misle?	189
Da li je budizam religija ili filozofija?	192
Kako nešto može da bude toliko loše da je dobro?	197
Da li žele bombone imaju isti ukus ljudima koji ih vole i ljudima koji ih ne vole?	200
Ako pokušate da napravite skulpturu vilin konjica koja na kraju izgleda kao pčela, da li je to skulptura vilin konjica ili pčele?	205
Zašto su jednostavnije teorije bolje?	209
Ako Supermen svoju moć crpi iz Sunca, zašto nije preplanuo?	213
Da li se išta događa zaista slučajno?	218
Na osnovu čega se smatra da je neko delo umetničko pozajmljivanje a ne originalno stvaranje?	221
Koja vam je omiljena životinja?	224
Bonus pitanje: Koji je najbolji način da sam počnem da učim filozofiju? Odakle da počnem?	227
<i>Reference i predlozi za čitanje</i>	230
<i>Priznanja</i>	238

Predgovor

Jednog aprilskog subotnjeg jutra 2016. godine – malo prohladnog, malo vlažnog, okružen cvećem – stavio sam tezgu na pijaci *Grand Army Plaza* preko puta glavnog ogranka Bruklinske javne biblioteke. Nekolicina profesora filozofije, diplomiranih studenata i ja sledećih nekoliko sati sedeli smo iza natpisa PITAJTE FILOZOFA i čekali da nam ljudi priđu i postave pitanja. Ubrzo su i počeli da ih postavljaju. Pitanja o bogu, predsedničkim izborima, o Ajn Rend, držanju ribica kao kućnih ljubimaca, moralnom obrazovanju, slobodi volje, o sudbini, smislu života i još poneka. I tako smo ponovo izneli našu filozofsku tezgu, a onda ponovo, i posle još nekoliko puta. U narednim godinama išli smo po celom Njujorku. Postavljali smo tezgu na pijacama, u prodavnicama, stanicama metroa, u parkovima, na književnim festivalima i uličnim bazarima. Teško je opisati koliko toga nam je donelo to iskustvo. Susreo sam se i razgovarao, nekoliko sekundi ili nekoliko sati, sa hiljadama uvrnutih, srdačnih, namćorastih, radoznalih, usamljenih, rastrojenih, punih entuzijazma, pričljivih, mudrih ljudi iz svih zamislivih slojeva društva. Svako

novo mesto gde smo stavljali filozofsku tezgu dovodilo nam je nove ljude, nova pitanja, nova saznanja, nove priče.

Počeo sam da postavljam tezgu *Pitajte filozofa* jer sam želeo da filozofija odgovori na potrebe običnih ljudi. Jeste važno ohrabriti ljude i omogućiti im da otkriju kakvi to problemi zaokupljaju profesionalne filozofe, ali podjednako je važno podstaći filozofe da saznaju kakvi problemi zaokupljaju one koji po zanimanju nisu filozofi, te im pomoći da se s problemima izbore.

U knjizi se izlažu odgovori, ili fragmenti odgovora, na razna, intrigantna pitanja koja su postavili posetioci filozofske tezge*, a sva ona zanimaju sve nas. Uokvireni i zasenčeni delovi u tekstu u kratkim crtama prikazuju neke konkretne okolnosti i prizore koji će vam pomoći da dočarate kako je to zaista izgledalo i koliko je celo iskustvo nezaboravno. Povremeno ćete vidati sličicu 🐣 koja označava imaginarnog učesnika u razgovoru i njegove odgovore i prigovore. Knjigu možete da čitate redosledom koji vam odgovara.

Deo magije svega što se događalo oko filozofske tezge teško je preneti na stranice knjige. Spontanost, razmenu misli, fanki teatar filozofije koja zapljuskuje ljude obuzete drugim stvarima. No nešto od toga jeste preneto. Nadam se da ovde izložena diskusija pokazuje da filozofija svakome može da bude korisna i pruži odgovore, da bude i nerazdvojni deo svakodnevnog života i da nas istovremeno prenese u neka sasvim drugačija razmišljanja.

* * *

Verujem u svaku tvrdnju koju sam izneo u knjizi. Takođe verujem da su u knjizi i neke netačne tvrdnje. U prvo verujem

* Manje-više. Neka pitanja postavili su posetioci a neka su iskrsla tokom razgovora s njima.

zato što sam ovaj rad pisao iskreno a u drugo zato što je filozofija teška, te sam otprilike dospeo do zdrave spoznaje o sopstvenim ograničenjima.

Verovatno naslućujete kuda ovo vodi. Ta verovanja su nedosledna; ne mogu sva biti istinita. A kad otkrijem da su neka moja verovanja nekonzistentna obično ih menjam dok ne prestanu da budu takva. Uostalom, verovanja su nešto što koristimo da bismo rasuđivali, a rasuđivanje sa nekonzistentnim informacijama je prava muka. Ako ne mogu biti ispravna sva verovanja u nekom skupu verovanja, to onda znači da barem jedno od njih mora biti pogrešno. Ali čak i ako bih ponovo temeljno pregledao sve svoje odgovore, ne bi mi to mnogo koristilo. Opet bih izneo gomilu tvrdnji i opet bih želeo da priznam da sam siguran da sam *negde* zabrljao. Imamo paradoks s kojim treba da izađemo na kraj.

Srećom – a možda nje ima i previše – to je paradoks sa finim, zgodnim rešenjem. Rešenje jeste da postoji *verovanje* i da postoji verovanje. Ili, pre će biti da postoji potpuno verovanje i verovanje iskazano u stepenima. Ako sam potpuno uveren u neke nedosledne tvrdnje, tada imam pune ruke posla. Ali ako samo u visokom stepenu verujem u mnoštvo toga, onda mogu i da u visokom stepenu verujem da je nešto od toga pogrešno.*

Sve to ilustruje nekoliko važnih stvari.

Prvo, filozofija u velikoj meri nastaje iz toga što mozga-mo o nedoslednostima u sopstvenim verovanjima. Ponekad ćemo osnovanim i temeljnim rasuđivanjem uspeti da pronađemo izlaz iz nedoslednosti, ali ponekad ćemo morati da pronađemo odgovarajući način da ih uskladimo.

* Da biste to shvatili, zamislite da su vaša verovanja poput verovatnoće. Ako 95 procenata verujete u sto nezavisnih, zasebnih stvari, takođe ćete 99 procenata verovati i da je jedna od njih netačna.

Drugo, verujem u ono što sam napisao u ovoj knjizi, ali ne u sve. Kad imam osećaj da sam na ivici neiskrenosti ili prevelikog samopouzdanja, pomaže mi da sebe podsetim na to da me isto toliko zanima da podstaknem plodno filozofsko istraživanje koliko i da sa vama podelim tačne odgovore na neka filozofska pitanja.

Treće, kao i rasprava o paradoksu iznetom ovde u predgovoru, tako su i rasprave o problemima u ovoj knjizi mnogo kraće nego što bi trebalo da budu. Neprekidno se pojavljuju razumni prigovori koje ne razmatram, alternativne hipoteze koje ne istražujem, pojedinosti koje tretiram kao da su nevažne. Ali vi sigurno umete bolje od mene da smislite prigovore i ideje drugačije od mojih, pa zašto bih onda ja pokušavao da to činim umesto vas? U svakom slučaju, želeo sam da čitanje ove knjige bude ponajviše zabavno i nimalo dosadno.

Četvrto, kao i sve što sam već naveo, tako je i većina sadržaja ove knjige pozajmljena. Mnogo toga što je ovde rečeno već je rekao neko drugi. **Da bi knjiga ostala u granicama relativno pitke i da ne bih komplikovao, u dodatku knjizi naveo sam svu literaturu koju sam koristio, te predloge za dalje čitanje.**

I konačno, dotična pitkost mogla bi da ostavi pogrešan utisak da je sve o čemu smo govorili lako. Moram da vam saopštim, jasno i glasno, da je filozofija teška – prepuna je sumnji i ćorsokaka, nikad nije na čvrstom tlu, uvek je na ivici besmislenog ili irrelevantnog. No, filozofija je *samo* teška. Bavljenje njome nije nemogući poduhvat.

DEO I

Kosmička pitanja

Šta je filozofija?

Kada na prvom času filozofije pokušavam studentima da pružim neku predstavu o tome čime se filozofija bavi, izložim im razne primere filozofskih pitanja. Po pravilu, neko od studenata kaže nešto poput ovog: „Aha, mislite pitanja na koja zapravo nije moguće odgovoriti.“ Ali ja se opirem takvom određenju. Za početak, mnoga pitanja koja su se *nekad* smatrala filozofskim (pitanje je li materija beskonačno deljiva, na primer) postala su naučna pitanja. Ko može da kaže da pitanja u ovoj knjizi jednog dana neće postati naučna pitanja? (Mislim da neka od tih pitanja već spadaju u nauku ali da se sami naučnici iz nekih razloga nerado o njima izjašnjavaju.) Ipak, ima nešto u zapažanju tog studenta. Ne postoji opšta saglasnost – među profesionalnim filozofima ili u svetu uopšte – o tome šta su tačni odgovori na filozofska pitanja. A razlog nepostojanja saglasnosti nije (samo) činjenica da neki ljudi nisu dovoljno duboko i temeljno promislili o filozofskim pitanjima; u nekim slučajevima, razumni i dobro upućeni ljudi međusobno se ne slažu u vezi s tim koji je odgovor pravi.